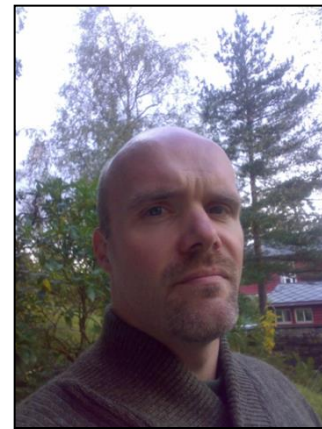

Psykologisk Perspektiv På Psykose

Det jeg skal snakke om er grunnleggende et perspektiv på det å være menneske

Et perspektiv vektlegger noe (på bekostning av noe annet) og er ikke et forsøk på en fullstendig beskrivelse

Et perspektiv kan gi en måte å se og forstå et fenomen som kan gi viktige føringer for holdninger til dette fenomenet

DET ER DET VIKTIGSTE

Å leve er å utvikle seg i samspill med sine omgivelser og seg selv

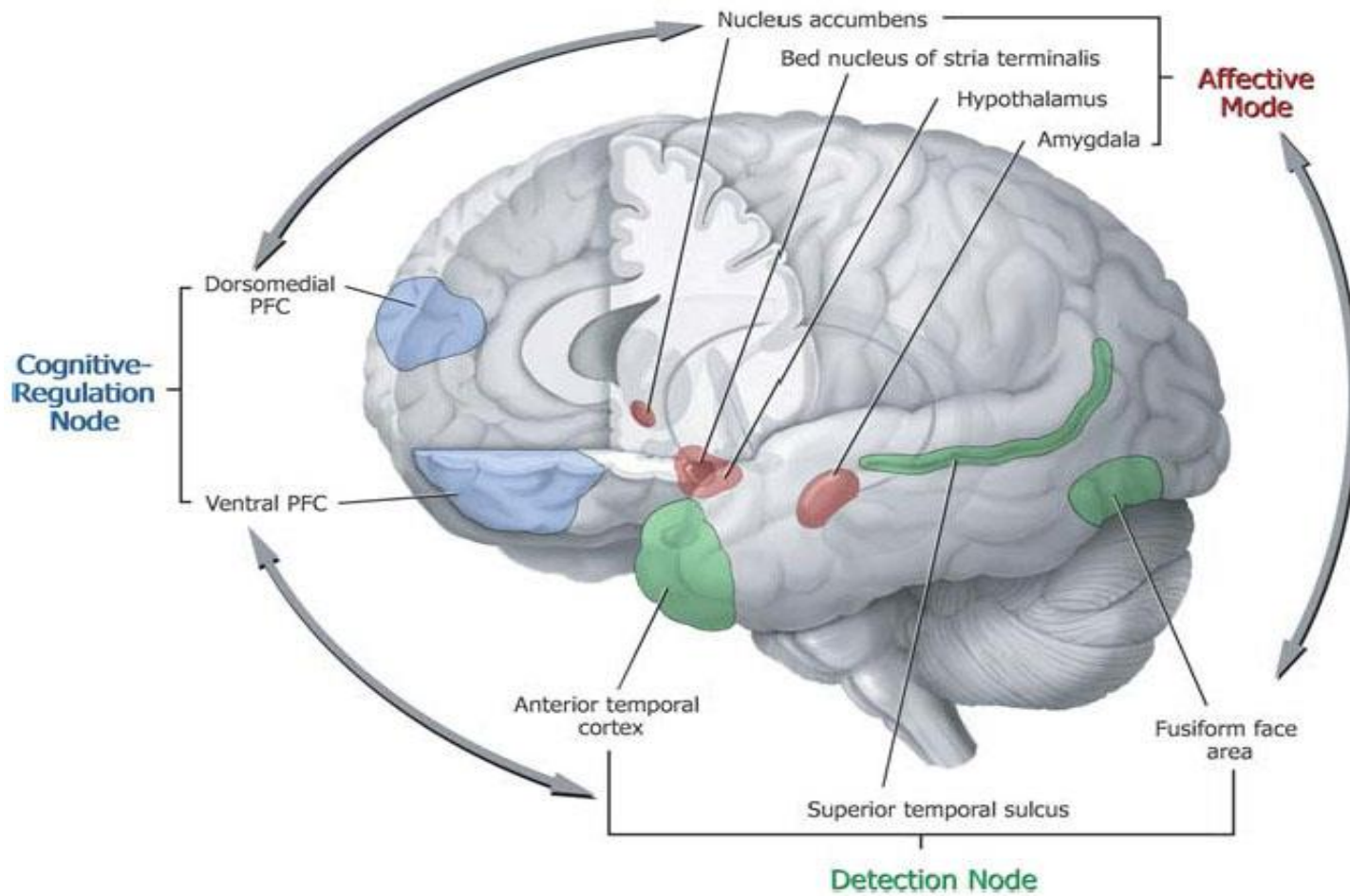
Selvet organiserer tidligere erfaring i en referanseramme som samtidig gjør erkjennelse (erfaring mulig) men samtidig begrenser muligheten for erkjennelse/erfaring

Menneskelige erkjennelsesprosesser er grunnleggende subjektive og forankret i den umiddelbare opplevelse som aktiviteten i nervesystemet gjør mulig.

Den menneskelige hjerne

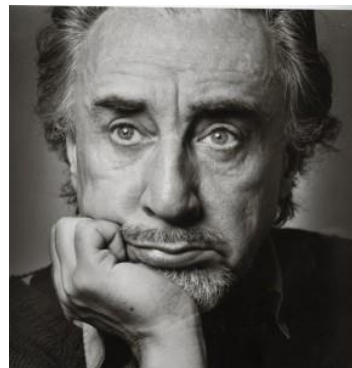

Hjernens grunnleggende funksjonsmåte

- Informasjon representeres som aktivering i nettverk av nevroner
  - Gir opphav til subjektiv opplevelse
- Sansene gir input og setter i gang aktivitet, men bortfall av ytre stimuli kan føre til spontan aktivitet
  - Eksempler?
- Indre aktivitet (følelsestilstander) kan også utløse aktivitet
  - Eksempler?

Normal.....eller gal?

Hva er avgjørende forutsetninger for normalitet?

Hvorfor er normalitet viktig?

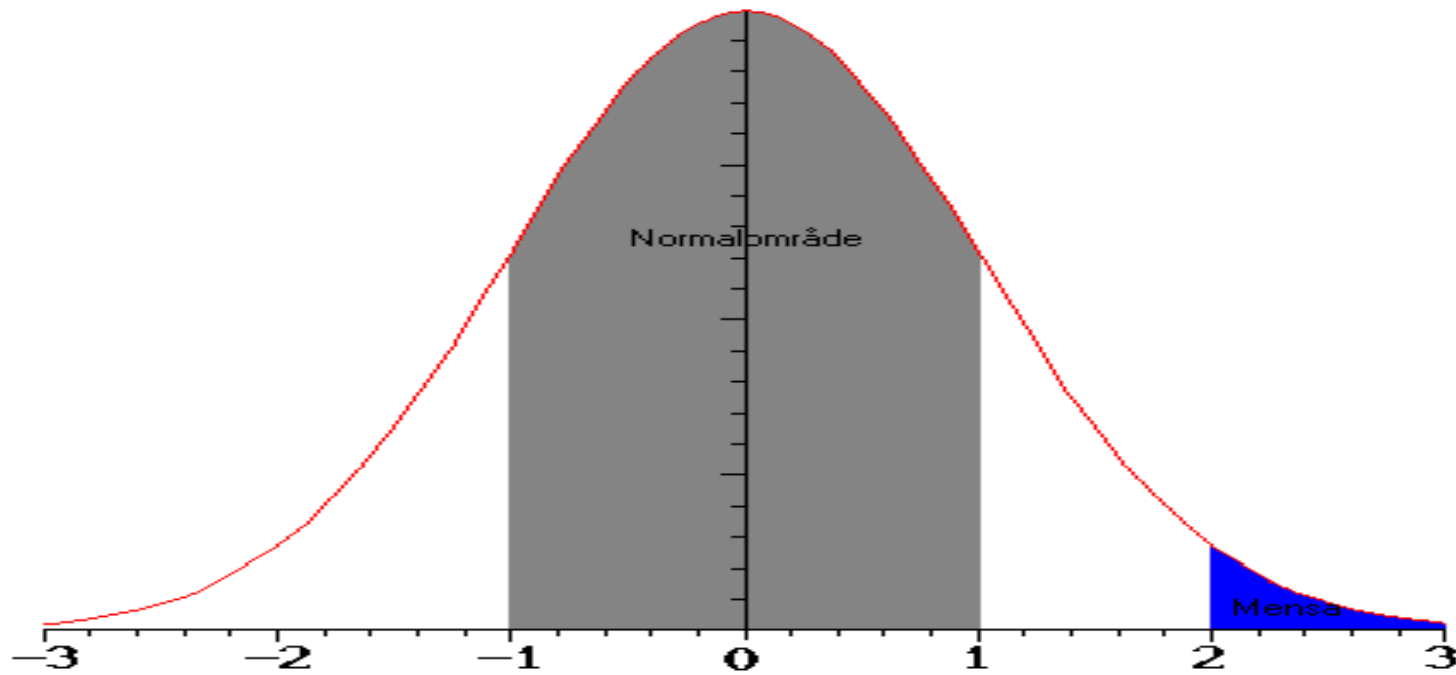
- Har ikke alle rett til å være «seg selv»
- Er ikke normalitet lett det samme som konformitet?
- Skal vi ikke «tåle avviket»
- Går det an å «vite» hva som er til det beste for et annet menneske
- Har jeg rett til å korrigere et annet menneskes væremåte?
- Hvilken verden er den virkelige?
- Har dette med makt å gjøre?
- Må vi kunne besvare slike spørsmål?

Normalfordelingskurven....

Erkjennelsesteoretisk utg. pkt.:

- Det er en oppnåelse å få til å oppleve seg selv som et avgrenset individ, med identitet og historisitet
- Det er en oppnåelse å oppleve seg selv realistisk i relasjon til andre mennesker
- Det er en oppnåelse å oppleve verden ordnet og oversiktlig
- Det er en oppnåelse å skille indre og ytre erfaringer
- Det er en oppnåelse å klare å håndtere tidligere erfaring i møte med nye situasjoner
  - slik at vår grunnleggende evne til å generalisere gir oss en førforståelse som gjør oss fleksibelt i stand til realistisk å oppfatte den foreliggende situasjonen

Det som er felles for alle mennesker.....

- Må kunne regulere sitt forhold til sine omgivelser....det fysiske og sosiale miljø?
- Må kunne regulere sine følelser?
- Må kunne forholde seg til seg selv?
- Må kunne erkjenne seg selv og sin verden?
- Må kunne forholde seg til andre mennesker?
- Må kunne lære av erfaring?
- Må kunne gjøre «nye» erfaringer?
- Må kunne utvise tillit?
- Må kunne fremstå på en måte som gir tilgang til sosiale felleskap?

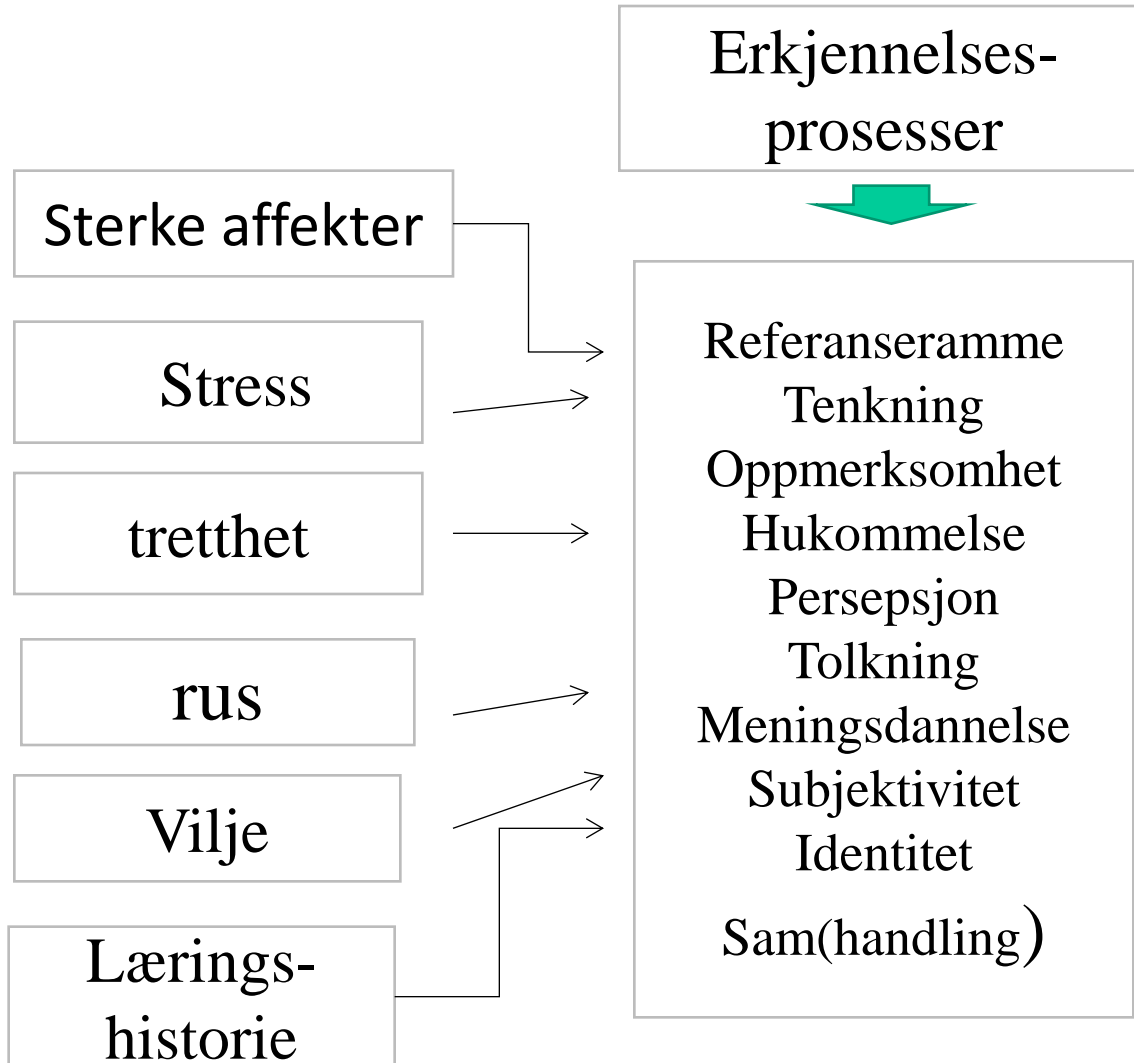

Hva kan forklare avvikende atferd?

- Sterke affekter...svikt i affektregulering
- Aktiv stressrespons
- Tretthet
- Rus
- Bortfall av affekter – dissosiasjon?
- Vond vilje
- Mistillit.....social distrust vs basic trust
- Sterkt avvikende læringshistorie
- Psykose.....
- **HVORDAN SAMLE DISSE KOMPONENTENE I EN MODELL?**

Derfor.....

- Å **IKKE** være psykotisk innebærer at en rekke prosesser, av erkjennelsesmessig karakter, fungerer tilfredsstillende slik at individet ikke viser klare avvik med hensyn til affekter, tenkning og handlinger.
- Å **IKKE** være psykotisk innebærer å håndtere skillet mellom selv og omverden, mellom indre og ytre erfaringer, på en måte som ikke gir opphav til affekter, tenkning og handlinger som fremstår klart avvikende
- Sammenbrudd av slike prosesser innebærer et erkjennelsesmessig kaos som påvirker affekter, tenkning og handlinger i vesentlig grad, med påfølgende funksjonsfall og sviktende tilpasningsevne.

Begrepet psykose:

Et begrep med mange bruksområder.... og en del tilfeller av misbruk.

- Hvordan bruke begrepet riktig i tale?
  - å være psykotisk?
  - å være preget av psykosenære prosesser.
  - å ha (vise) tegn til forstyrrelser i realitetstestende funksjoner svarende til psykose.
  - å vise et funksjonsnivå svarende til psykose.

Begrepet kan vise til:

1. en alvorlig forstyrrelse i evne til realitetstesting og samhandling, alvorlig tankeforstyrrelse, atferdsforstyrrelse og affektforstyrrelse
2. en alvorlig svekkelse av funksjonsnivå, herunder evne til egenomsorg, evne til å organisere atferd osv.

”psykose er et fenomenologisk-psykologisk begrep. Det finnes ingen biologisk definert term som dekker begrepet, og heller ikke noen spesifikk biologisk ”markør” for psykose”
(Cullberg, 2004:37)

Hva er psykose ?

- Psykose refererer til både noe ytre observerbart og til en tilstand (psykotisk) som tenkes å utløse det som er observerbart.
- Det som observeres, og den ledsagende tilstanden, vurderes å være uttrykk for en forvirring som grunnleggende sett dreier seg om evne til å etablere en realistisk oppfatning av seg selv og relasjonen mellom selv og omkringliggende verden.
- Forvirringen kan være avgrenset eller gjennomgripende, ha kort eller lenger varighet, og kan komme til uttrykk gjennom kvalitativt forskjellige måter som er observerbare og gir grunnlag for forskjellige antakelser om indre tilstander.

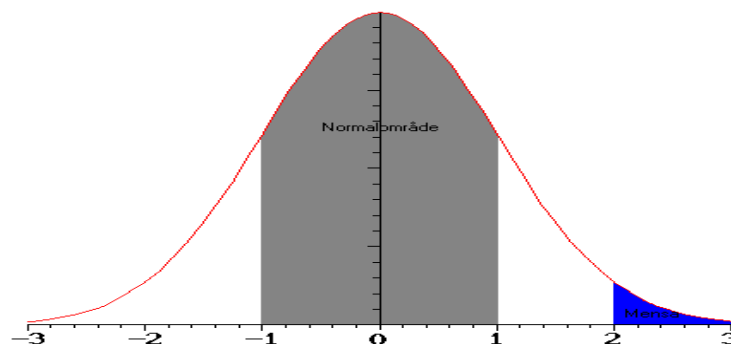

Hva er psykose?

- Forvirringstilstand?
- Sykdom? ....hjernesykdom?
  - Kjent sykdomsprosess...eller flere?
- Psykisk sammenbrudd?
  - Hva i psyken bryter sammen, og med hvilke konsekvenser?
- Avgrenset kategori eller.....?
- Psykologisk perspektiv på psykose?

Diagnose.....

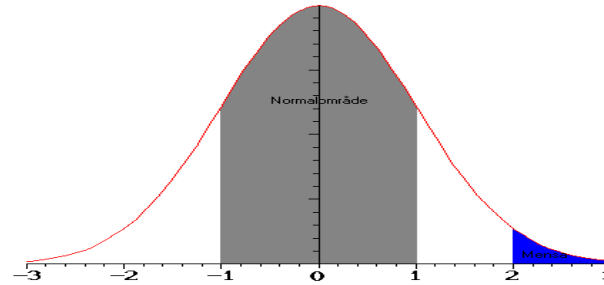
- Alle psykiatriske diagnoser tar utgangspunkt i normalfordelt atferd.....vesentlige avvik som gir vesentlige begrensninger i tilpasningsevne og funksjon → psykisk sykdom?
- Sterkt avvikende og uvanlig atferd som må forklares....fordi avvikene er vesentlige og varige og gir betydelig svikt i funksjonsnivå → psykose?

Psykosebegrepet

- Psykose = schizofreni?
- Paranoide psykoser?
- Affektive psykoser?
- Det kan virke som her er stor grad av forvirring
- Forventet atferd....skaper en anntakelse om at atferden springer ut av en oppfattelse av virkeligheten som ikke er vesentlig annerledes enn egen opplevelse.
- Sterkt avvikende atferd.....kan det i noen tilfeller skyldes at den andre forholder seg til en annen virkelighet →realitetsbrist?

Sosial og Helsedirektoratet om psykose:

Pasienten er (eller i tilfelle av kortvarige psykoser, har nylig vært) aktivt psykotisk med symptomer som vrangforestillinger, hallusinasjoner, tankeforstyrrelser, eller upassende/bisarr atferd **som ikke åpenbart kan forklares med organiske årsaker**. Symptomene må ha vart hele dagen i flere dager, eller flere ganger i uken i flere uker, ikke begrenset til korte øyeblikk. Dette tilsvarer at pasienten minst 4 på en eller flere av de følgende PANSS-symptomene:

P1: Vrangforestillinger

P3: Hallusinatorisk atferd

P5: Storhetsideer

P6: Mistenksomhet

A9: Uvanlig tankeinnhold

Negative symptomer

Negative symptomer er ikke så dramatiske som positive symptomer, men disse symptomene kan i vesentlig grad bidra til pasientens fall i psykososialt funksjonsnivå. Negative symptomer kan skyldes kognitiv svikt.

- Typiske negative symptomer er:
  - Følelsesavflatning
  - Tap av viljestyrke
  - Interesseløshet
  - Språkfattigdom

Positive symptomer

- En person har positive symptomer når vedkommende har følgende symptomer:
- Hallusinasjoner
- Vrangforestillinger
- Tankemessig desorganisering
- Atferdsmessig desorganisering
- Positive symptomer er en overdrivelse eller forvrengning av normale funksjoner

Manifestasjoner....

- Tenkningsforstyrrelse.

–Tenkningen er omstendelig, på siden av temaet eller med tvilsom logikk. Det er springende assosiasjoner, manglende sammenheng, irrelevante svar som umuliggjør kommunikasjonen.

- Atferdsforstyrrelse:

–Upassende, merkelig eller meningsløs aktiviteter. Bevegelsehemming eller meningsløs motorisk aktivitet.

Hallusinasjoner

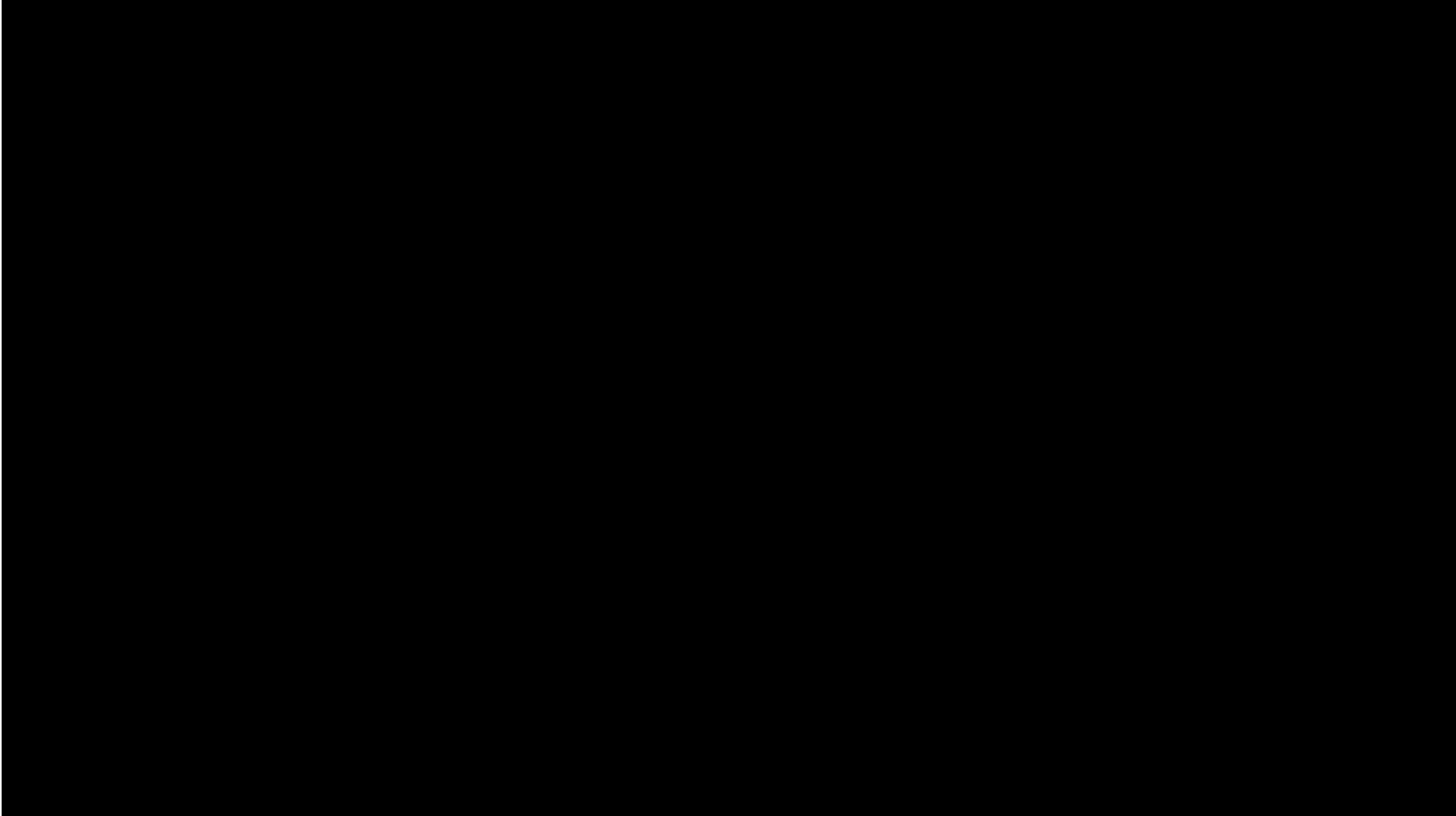
- En feil følelse, f. eks. kulde, syn, hørsel, lukt osv. som ikke er forbundet med et ytre sensorisk stimuli. (hva er kilden til opplevelsen da?)
- En hallusinasjon kan tolkes inn i et system av vrangforestillinger.
- Typer av hallusinasjoner
  - auditive (hørsel)
  - visuelle (syn)
  - taktile (berøring)
  - gustatorisk (smak)
  - olfaktorisk (lukt)

Persepsjonsforstyrrelse.....

Vrangforestillinger

- En feilaktig oppfatning basert på forstyrret fornuft- slutninger om ytre realiteter, som ikke lar seg korrigerende og som ikke står i forhold til pasientens intelligens eller kulturelle bakgrunn.
- Typer av vrangforestillinger
  - Persekutoriske
  - Selvhenførende
  - Grandiose
  - Religiøse
  - Sjalousi
  - somatiske

Fra «basic symptoms» til psykose

- Begynnende selvforstyrrelse

- Utkrystallisering i vrangforestillinger, hallusinasjoner eller passivitet

- Psykotisk depersonalisering og utvikling av en schizofreniform psykose

Sårbarhet.....

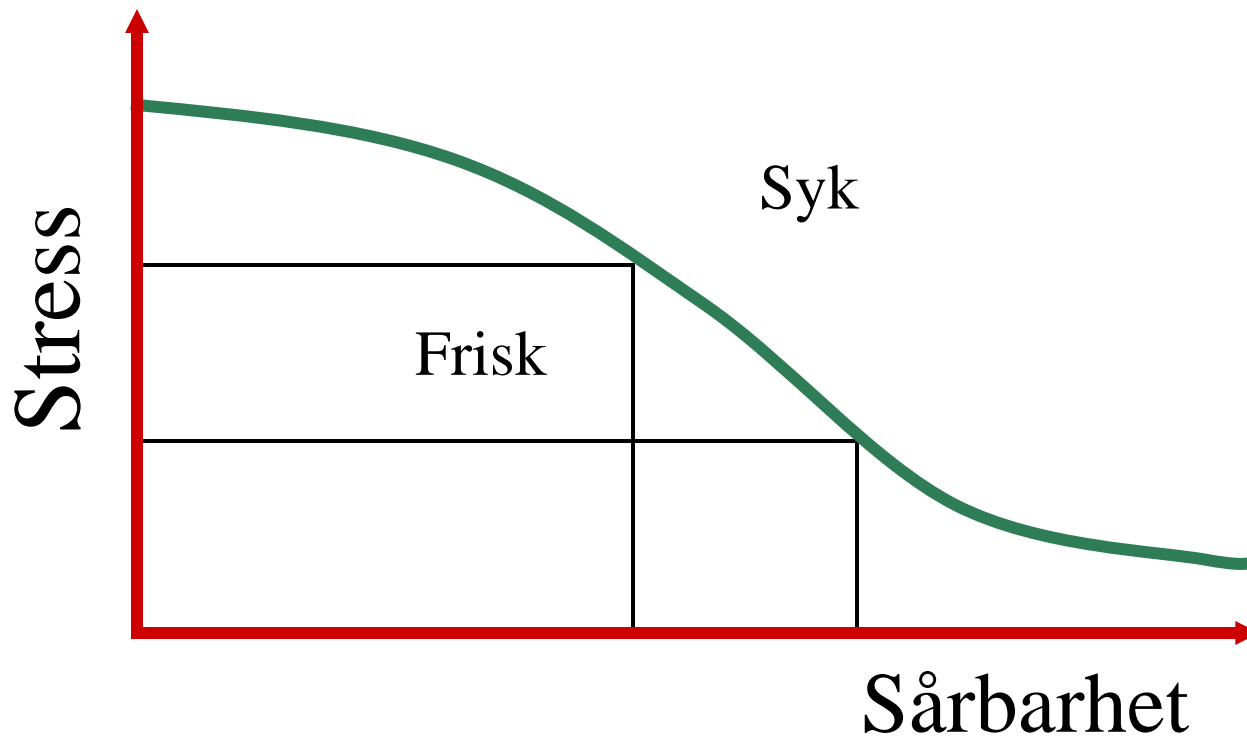
- Affektiv dysregulering
  - Vedvarende negative affekter påvirker prosessering av indre og ytre stimuli
- Kognitiv svikt
  - Svikt i regulering av arousal (aktivering)
  - Sviktende habituering til stimuli, og svikt i evnen til å filtrere ut uvesentlige stimuli
  - Svikt i evnen til å styre oppmerksomhet
  - Svikt i evnen til å prosessere sosial informasjon, lese signaler om andre menneskers følelsesmessige tilstnad
  - Svikt i hukommelsesfunksjon

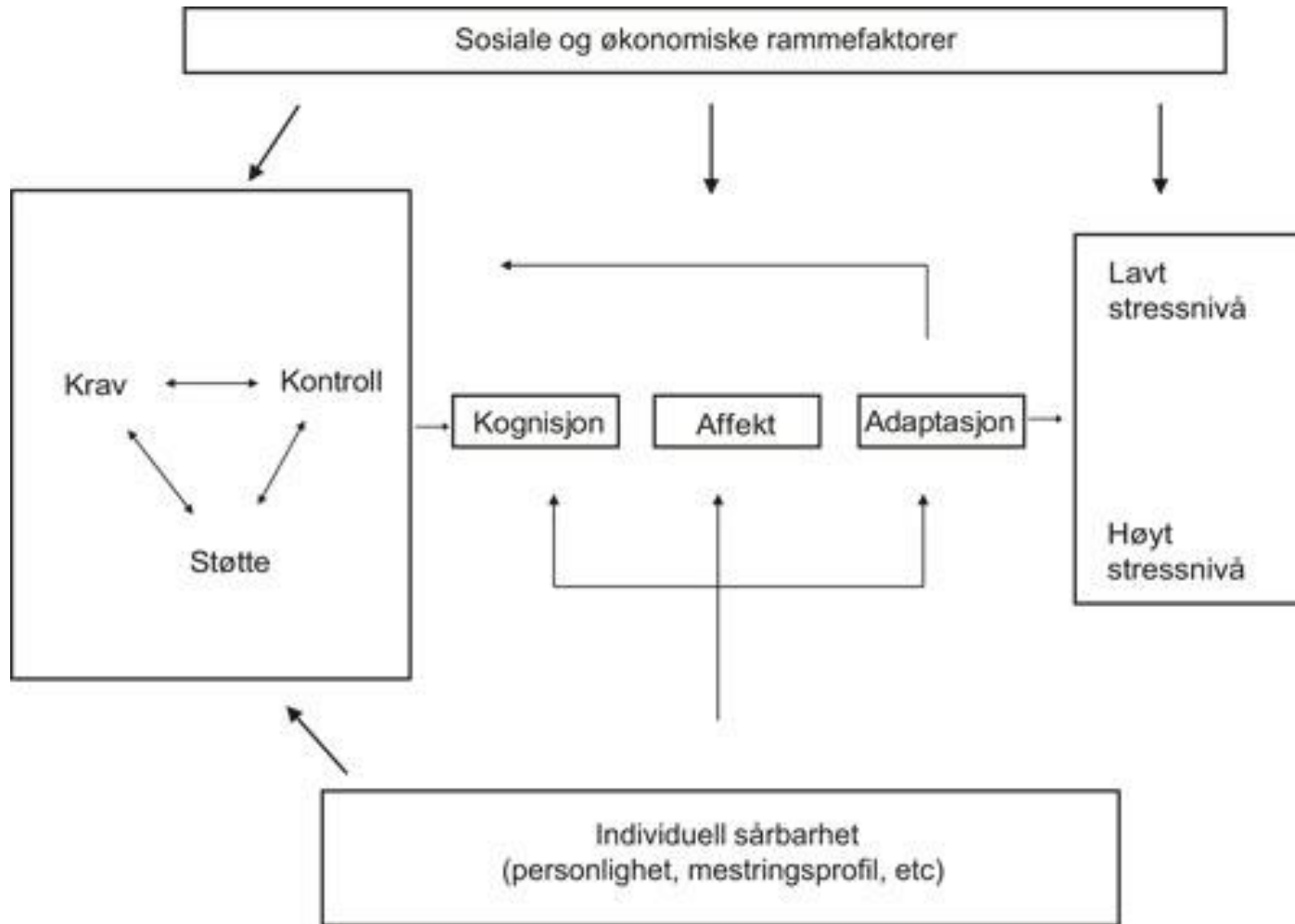

Stress - sårbarhetsmodellen

Utvidet modell

Kristine Ferner
2001

Stress kan gjennom sårbarheten virke utløsende for psykose.

- På bakgrunn av genetisk sårbarhet og miljømessige belastninger kan en psykotisk episode utløses av stress.
- Opplevelsen av stress er individuell, og varierer i ulike faser i livet.
  - Tidlige ungdomsår med store omveltninger som det å flytte hjemmefra, krav i forhold til arbeid og skole, militærtjeneste, etablering av nære relasjoner oppleves ofte som stressende for unge mennesker.
  - Hvis dette stresset overstiger dette menneskets psykologiske mestringsevne kan en psykosetilstand utløses
  - Lidelsen kan hos noen utvikles brått og hos andre skje svært gradvis

Psykose

Psykoseforståelse - kjernesymptomer

Meg **Omgivelsene/dere**

Ikke-forvirring
Mine tanker
Jeg er meg

Klar grense

Lyder / Sanseinntrykk / Lukt

Kanskje forvirring
Mine tanker?
Tanker eller stemmer?

Utydelig grense

Forvirring (psykose)
Hører andres stemmer som sine tanker
Snakker de om meg?

Utvisket grense

Ler de av meg?
Hører de mine tanker?
Hva vil de meg?

OPPLEVD STRESS

Jan Olav Johannessen
Gerd Ragna
Bloch Thorsen
Anne Lise Oxnevad
Trend Grønneitau
Tor Kjetil Larsen

STIFTELSEN
PSYKIATRISK
OPPLYSNING

Psykologisk sårbarhet

- Den grunnleggende personlighetsprofilen er viktig, blant annet med vekt på individets såkalte nevrotisme
  - Mellommenneskelig sensitivitet er et mer moderne uttrykk for det samme.
  - «Hvor vår er du for hva andre tenker og mener om deg?»
- Andre individuelle kjennetegn vil imidlertid ofte ha like stor betydning, for eksempel krenkbarhet og mestringsevne, som igjen har sammenheng med personens livserfaringer.

